

EEN NIEUWE METHODE VOOR SOCIAAL EMOTIONELE ONTWIKKELING, GEDRAG EN/OF BURGERSCHAP?

EEN OVERZICHT VAN DIVERSE METHODEN EN AANPAKKEN

Niemand zal het belang van een goede sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen onderschatten. Juist in deze tijd waarin we te maken hebben met onzekerheden, krijgt de sociaal-emotionele ontwikkeling veel aandacht. Maar als het thema zo belangrijk is, hoe kunnen we er dan ook voldoende aandacht aan besteden? Er zijn diverse aanpakken die je hierin kunnen helpen.

Zie je door de bomen het bos nog als het gaat over een methode sociaal emotionele ontwikkeling, gedrag en/of burgerschap? Door de jaren heen zijn er verschillende methoden op de markt gekomen, waarvan een aantal bekenden zijn gebleven en een aantal zijn vervangen door geactualiseerde en soms gedigitaliseerde versies. Allemaal methodes die jou als leerkracht helpen om te werken aan een veilig pedagogisch klimaat voor de leerlingen. Elk van die methodes heeft een eigen insteek op het gebied van waar zij de nadruk op legt. Waar de één meer aandacht besteedt aan conflicthantering, legt de ander meer de nadruk op het stimuleren van een groei mindset.

Maar welke keuze maak je als school?

De keuze voor een methode is afhankelijk van meerdere factoren:

- Wat is de visie van de school op een goed pedagogisch klimaat op school? Welke waarden draagt het team uit als het gaat om goed gedrag?
- Wat zijn de nieuwste (wetenschappelijke) inzichten op het gebied van sociale veiligheid?
- Hoe is jullie onderwijs georganiseerd en wat vraagt dat van de methode of aanpak?
- Welke aanpak past bij jullie schoolvisie en leerlingpopulatie?

Visie op een goed pedagogisch klimaat

Wanneer je op zoek bent naar een nieuwe aanpak of methode, is een helder geformuleerde visie essentieel. Stel je jezelf en als team eens de volgende vragen: 'Wat vinden jullie als team belangrijke waarden?', 'Hoe willen jullie zelf met elkaar omgaan en welke normen zijn daarbij belangrijk?', 'Waar sta je voor?', 'Waaróm kiezen jullie voor een nieuwe methode?', 'Wat willen jullie zeker behouden en wat mist in de huidige methode of aanpak?'.

Graag delen we ook enkele tips om het gesprek aan te gaan over de visie op het pedagogisch klimaat op jouw school:

- Welke thema's vinden jullie belangrijk in wat en hoe leerlingen zich handig leren gedragen? Denk daarbij aan het bouwen aan een positief zelfbeeld, het rekening houden met jezelf en de ander, zicht krijgen op hoe je je voelt, opkomen voor je zelf en nog veel meer.
- Hoe willen jullie hieraan werken? Past een gestructureerde of een meer open aanpak beter bij jullie visie? Sluit werken met vertrouwens- en samenwerkingsoefeningen hierbij aan? Of het werken met rollenspellen in de groep om vaardigheden preventief te oefenen?
- Willen jullie graag een les aanbieden of wordt de aanpak die jullie kiezen ook een 'way of life'.
- De verschillen in methodes uit zich o.a. in de manier waarop je als team de aanpak eigen maakt. Het blijkt dat een fijn pedagogisch schoolklimaat niet vanzelf ontstaat, maar vraagt om kennis, vaardigheden van de leerkrachten en een oplossingsgerichte houding.
- Laat je hierover ook verder informeren door de adviseurs van Edux of laat je informeren door de educatieve uitgeverijen.

Nieuwste inzichten

Sinds 2015 is de wet op de sociale veiligheid vastgesteld. Dit heeft ertoe geleid dat elke school (nog meer) alert moet zijn op het voorkomen van pesten. Zo moeten scholen een anti-pestbeleid opstellen en uitvoeren, moet er een sociale veiligheidscoördinator worden aangesteld. Iedere leerkracht heeft de belangrijke taak in het voorkomen, signaleren en aanpakken van pesten. Naast het volgen van kinderen in hun sociaal emotionele ontwikkeling met een leerlingvolgsysteem dat COTAN geregistreerd moet zijn, moeten incidenten geregistreerd worden. Om scholen te faciliteren is er een digitaal veiligheidsplan beschikbaar zodat je als school geen dingen vergeet. Bekijk het veiligheidsplan [hier](#).

Het is altijd beter om preventief te werk gaan om de school een veilige haven te laten zijn voor alle leerlingen en collega's. Op de [site](#) van 'school en veiligheid' vind je veel informatie over verschillende aspecten met betrekking tot sociale veiligheid, burgerschap, pesten, inclusief onderwijs en vele andere gerelateerde onderwerpen.

Mocht je je hier nog meer in willen verdiepen, dan zijn onderstaande publicaties en/of boeken wellicht interessant om te lezen:

- *Burgerschap in het basisonderwijs* (SLO, Visser, 2018).
- *Groepsplan gedrag* (van Overveld, 2016) of *Groepsplan gedrag in het voortgezet onderwijs* (van Overveld, 2014).
- Het basisboek *Positive Behavior Support - Goed gedrag kun je leren!* (Goly & Sprague, 2013).
- *Handboek gedrag op school deel 1, 2, 3* (Horeweg, 2021).
- *TIBtool: Gedragsbenadering bij leerlingen: onderneem passende acties* (Marcel van As, 2021).

Onderwijsorganisatie

Werken jullie op school met het leerstofjaarklassensysteem, groepsoverstijgend of gepersonaliseerd? En zijn er combinatiegroepen aanwezig of alleen enkele groepen? Moet de methode suggesties bieden voor het werken met combinatiegroepen? Wil je voor elke leerling een werkboek aanschaffen? Allemaal zaken die van invloed kunnen zijn op de keuze van een nieuwe aanpak of methode. Kijk dus goed naar wat jullie als school nodig hebben om als leerkracht en als team de leerlingen kennis en vaardigheden aan te leren wat betreft goed gedrag.

Hoe kijk je als school naar kinderen? Kijk je naar kinderen door de bril van vertrouwen of kijk je naar kinderen door een bril van wantrouwen. Dit heeft namelijk gevolgen voor de manier waarop je kinderen tegemoet treedt.

Welke aanpak vervolgens passend is, hangt dus samen met de visie van de school op sociaal emotioneel leren en gedrag, als hoe het georganiseerd is (of zou moeten zijn) in de school. Ook belangrijk hierbij is het nadenken over welke ondersteuning jullie wensen (vanuit de methode/aanpak). Heb je behoefte aan hulpmiddelen (zoals nieuwsbrieven, vragenlijsten en observatieformulieren) en wil je een bijbehorend leerlingvolgsysteem, of mag het er los van staan?

De methodes/aanpakken op een rij

Om scholen te helpen bij de keuze voor een nieuwe methode of aanpak, hebben we diverse methodes/aanpakken naast elkaar gezet. De uitgangspunten en praktische zaken staan in een overzichtelijke tabel op de volgende pagina's. Je kunt dit overzicht gebruiken om je voor jouw school te oriënteren op een nieuwe methode/aanpak.

Implementatie

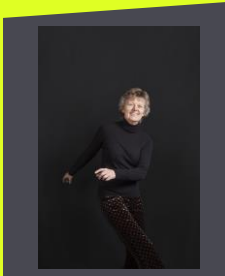
Naast bovenstaande zaken zijn er nog genoeg andere factoren waarmee rekening gehouden moet worden bij de keuze voor een nieuwe methode/aanpak gericht sociaal emotionele leren en gedrag. Maar welke keuze er ook wordt gemaakt, zorg er altijd voor dat je als team weer wáár je precies voor kiest en waarom. Neem daarom genoeg tijd voor het keuzetraject, schakel eventueel begeleiding in van een onafhankelijk adviseur en laat je informeren door de educatieve uitgeverijen.

En wanneer de keuze is gemaakt: neem de tijd en ruimte om de nieuwe methode goed te implementeren. Beslis tot en met welke groep de methode het eerste jaar ingevoerd gaat worden, rooster voldoende tijd in voor de lessen en maak een jaarplanning waarbinnen er tijd is om samen 'lessen' voor te bereiden, ervaringen te delen (ook de successen!) en te evalueren, zodat iedereen hier op eenzelfde manier mee gaat werken/het gaat toepassen. Zorg ervoor dat je als team voldoende kennis hebt van de achtergronden en kerngedachten van de aanpak/methode. Voor een succesvolle inzet van de aanpak/methode zal hier veel aandacht voor moeten zijn.

Meer weten?

Wil je meer weten over sociaal emotioneel leren, burgerschap of gedrag? Of wil je specifiek meer weten over de genoemde methoden/aanpakken? Neem contact met ons op.

En vergeet niet het overzicht hieronder te bekijken!

Willeke Essing

Adviseur Edux

06 – 51 22 65 34

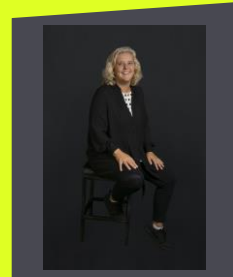
w.essing@edux.nl

Sabine Louwerens-Vermeulen

Adviseur Edux

06 – 10 54 67 90

s.vermeulen@edux.nl

Literatuurlijst

Golly, A., & Sprague, J. (2013). Positive behavior support – Goed gedrag kun je leren. Huizen: Pica uitgeverij.

Horeweg, A. (2021). Handboek gedrag op school – Complete set. Huizen: Pica uitgeverij.

Visser, A. (2018). Burgerschap in het onderwijs. Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek. Enschede: SLO.

Van As, M. (2021). Gedragsbenadering bij leerlingen: onderneem passende acties. Dordrecht: Instondo.

Van Overveld, K. (2014). Groepsplan gedrag. In het voortgezet onderwijs. Huizen: Pica uitgeverij.

Van Overveld, K. (2016). Groepsplan gedrag. Planmatig werken aan passend onderwijs. Huizen: Pica uitgeverij.

	Schoolwide Positive Behavior Support Netwerk SWPBS Nederland	Kanjertraining Kanjerinstituut	KWINK op school Kwintessens	Vreedzame school CED-groep	Life Skills Stichting KEC	KIVA Kiva	LEEFSTIJL Boom
Algemeen	<p>Evidence-based systeem voor een geïntegreerde schoolbrede en preventieve aanpak. Het biedt een breed scala aan strategieën voor het creëren van een omgeving die het leren bevordert en gedragsproblemen voorkomt.</p> <p>De 5 pijlers:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Schoolbreed werken vanuit gedeelde waarden. - Preventief. - Besluitvorming over gedrag op basis van data. - Helder zijn in wat je wilt zien en horen, dit actief aanleren en positief bekrachtigen aan alle leerlingen. - Samenwerken met ouders en met de zorg. 	<p>Kanjertraining gaat over het bevorderen van onderling vertrouwen in groepen. Vertrouwen is de basis voor het creëren van rust in de klas, het stimuleren van sociale veiligheid en een prettig schoolklimaat.</p> <p>Er wordt uit gegaan van de volgende pijlers:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vertrouwen - Veiligheid - Rust en - Respect <p>Er wordt waarde gehecht aan ouderbetrokkenheid.</p> <p>Kernwoorden zijn daarnaast sociale redzaamheid, burgerschap, gezond gedrag en duurzaamheid.</p>	<p>Online methode voor sociaal emotioneel leren (SEL), gebaseerd op de laatste wetenschappelijke inzichten, inclusief burgerschap en mediawijsheid. Het is gericht op preventie en een veilige groep.</p> <p>KWINK biedt een doordacht SEL-programma, gebaseerd op wetenschappelijke inzichten. Gericht op de 5 SEL competenties en de 5 fasen in groepsdynamica.</p> <p>KWINK sluit aan bij de principes van Positive behaviour support (PBS). En het verhoogt de leeropbrengsten.</p>	<p>Compleet programma voor sociale competentie en democratisch burgerschap. De Vreedzame School wil een positieve sociale schoolcultuur neerzetten waarbinnen de school de oefenplaats kan zijn voor democratisch burgerschap en actieve participatie.</p>	<p>Een doorlopende leerlijn voor de positieve sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen in het basisonderwijs, met bouwstenen voor positieve educatie. De leerlijn gaat uit van de positieve psychologie.</p>	<p>KiVa is een preventief, schoolbreed programma voor het versterken van sociale veiligheid en een anti-pestprogramma. KiVa zet in op positieve groepsvorming, zodat ieder kind met plezier naar school gaat.</p> <p>De 4 uitgangspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - We zijn samen verantwoordelijk. - Voorkomen en aanpakken van pesten. - Betekenisvol werken vanuit doelen. - Het kind als uitgangspunt. <p>Het KiVa-programma werkt nauw samen met de wetenschap (Rijksuniversiteit Groningen).</p>	<p>Het Leefstijl-programma maakt jongeren bewust van sociaal-emotionele vaardigheden en normen en waarden. Er worden activiteiten uitgevoerd die het besef van 'goed omgaan met elkaar' versterken. Het bevorderen van positieve groepsrelaties speelt een grote rol. Niet alleen het individu wordt sterker, maar ook de groep.</p>
Doelgroep	Primair en voortgezet onderwijs (zowel regulier als speciaal onderwijs).	Primair en voortgezet onderwijs.	Primair onderwijs.	Kinderopvang, (speciaal) primair onderwijs, voortgezet onderwijs, MBO.	Primair onderwijs. Geschikt voor zowel regulier als speciaal basisonderwijs, ook voor scholen met veel vluchtelingenkinderen.	Primair onderwijs. <i>Er wordt onderzoek gedaan (Rijksuniversiteit Groningen) naar de inzet als preventief programma (GRIPP) in het VO.</i>	Primair en voorgezet onderwijs, MBO. <i>Het materiaal voor het vso/pro wordt vernieuwd.</i>

<p>Visie en doel</p>	<p>Doel van SWPBS is een veilige voorspelbare omgeving scheppen die leerkracht en leerling vriendelijk is en die bevordert dat leerlingen zich sociaal gedragen en zo goed mogelijk presteren.</p> <p>Specifiek gewenst aangeleerd moet worden, in een continu proces tijdens de hele schoolperiode van een leerling. Leer leerlingen aan welk gedrag van hen verwacht wordt en bekrachtig positief wanneer leerlingen het gewenste gedrag laten zien. Het gewenste gedrag wordt bekrachtigd in een verhouding van 4:1.</p> <p>PBS is een raamwerk waarin alle werkzame elementen en interventies in de school kunnen worden ondergebracht en versterkt.</p>	<p>Kinderen, leerkrachten en ouders leren om zich op een positieve manier te handhaven in sociaal stressvolle omstandigheden.</p> <p>‘Wat je meemaakt is interessant, vervelend of naar, maar hoe je ermee omgaat is belangrijker, dat vormt je. Reageer daarom niet met haat, wraak, gezeur, onverschilligheid of cynisme op problemen die zich voordoen in jouw leven. Doe je best er iets van te maken. Zoek oplossingen waarmee je elkaar en de situatie recht doet. Oplossingen die in de toekomst houdbaar zijn’.</p> <p>De kanjertraining gaat uit van een positief mensbeeld, is oplossingsgericht en hecht waarde aan de kracht van een goede groepsdynamiek.</p>	<p>KWINK is gebaseerd op de onderzoeken van <i>Collaborative for academic social en emotional learning</i> (CASEL) rondom sociaal emotioneel leren en sociale competenties.</p> <p>Sociaal emotioneel leren is het ontwikkelingsproces waarmee je fundamentele levens-vaardigheden verwerft. Vaardigheden waarmee we onszelf, onze vriendschappen en ons werk effectief en moreel verantwoord kunnen vormgeven (CASEL, 2007).</p> <p>De kracht van sociaal emotioneel leren (SEL):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meer zelfcontrole. - Sociale vaardigheden. - Houding naar zichzelf en anderen. - Minder gedragsproblemen - Minder emotionele problemen. - Hogere scores op cognitieve testen (11%). 	<p>Integraal programma voor sociale competentie en burgerschap.</p> <p>Doelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Op een democratische manier beslissingen nemen met elkaar. - Constructief conflicten oplossen. - Verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor de gemeenschap. - Een open houding aannemen tegenover verschillen tussen mensen. - Kennis over de principes volgens welke onze democratische samenleving is ingericht. - Ontwikkelen van een kritische houding. <p>De Vreedzame School wil een positieve sociale schoolcultuur neerzetten, waarbinnen de school de oefenplaats kan zijn voor democratisch burgerschap en actieve participatie.</p>	<p>Life Skills richt zich op de sociaal emotionele vaardigheden van kinderen, bevorderen van welbevinden en voorkomen van psychische problemen. Kinderen leren om te gaan met grote en kleien levensgebeurtenissen: geen standaard oplossingen, maar ze ontdekken en oefenen sociaal emotionele vaardigheden die passen bij de eigen persoonlijkheid.</p>	<p>Het versterken van de sociale veiligheid en het tegengaan van pesten op school: ‘samen maken we er een fijne school van’.</p> <p>Het programma heeft een positieve insteek en bevordert positieve groepsvorming. Door middel van het aanleren van sociale vaardigheden en sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen wordt er gewerkt aan een fijne en veilige leer-omgeving voor iedereen.</p> <p>Niet iedereen is verantwoordelijk voor het ontstaan van problemen in de groep, maar iedereen is wel verantwoordelijk voor het oplossen en voorkomen van problemen. KiVa gelooft in de kracht van de groep en de kinderen leren dat die kracht werkt en op welke manier ze daar zelf invloed op hebben.</p>	<p>Het bevorderen van sociaal gedrag en sociale betrokkenheid van leerlingen op school en thuis, om hen uiteindelijk zo goed mogelijk in de maatschappij te kunnen laten functioneren. Dit wordt gedaan middels het aanleren van sociaal-emotionele vaardigheden.</p>
<p>Doorgaande lijn</p>	<p>Schoolbrede aanpak. De school bepaalt 3-5 kernwaarden en stelt</p>	<p>Doorgaande lijn binnen de school. De kanjertaal die</p>	<p>Doorgaande lijn met lessen die zijn opgebouwd</p>	<p>Doorgaande lijn met verschillende thema’s (zes lesblokken) die ieder jaar</p>	<p>Doorgaande lijn in diverse ‘programma’s:</p>	<p>KiVa is een schoolbreed programma gericht op leerlingen, leerkrachten,</p>	<p>Doorgaande lijn van groep 1 van het basisonderwijs tot en met de bovenbouw</p>

	<p>daarna eenduidige en heldere gedragsverwachtingen op voor alle ruimtes en locaties op school. Het gedrag wordt aangeleerd en geoefend, door de hele school. Leerkrachten geven het goede voorbeeld.</p> <p>School bepaalt en implementeert strategieën om gewenst gedrag te bekrachtigen op school en in de klas. Ook bepaalt de school een eenduidige set aan maatregelen (consequenties) bij klein en groot ongewenst gedrag op school- en klassenniveau.</p> <p>Drie interventielagen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het groene universele interventieniveau biedt ondersteuning aan alle leerlingen. 80-90% van de leerlingen blijkt zich goed te ontwikkelen met deze groene basis. - Het gele interventieniveau (intensieve) is gericht op ondersteuning van 5- 	<p>loopt door van groep 1 t/m groep 8.</p> <p>Voor elke groep zijn er aparte materialen, maar er wordt wel gewerkt met hetzelfde personage van groep 1 t/m groep 8. Dit personage groeit in leeftijd met de kinderen mee.</p> <p>Naast de lessen per groep zijn er ook themalessen en is er een module grip op de groep voor elke bouw.</p> <p>In het VO wordt gewerkt met een werkboek en lesbrieven. De kanjertaal heeft daar dezelfde lading in andere bewoordingen.</p>	<p>in drie bouwen (groep 1-3, groep 4-6 en groep 7-8).</p> <p>Elke jaar groep start op dezelfde manier met de gouden weken. Hierdoor is er een lijn door de school heen. De SEL competenties komen elk jaar weer terug in iedere groep.</p> <p>Er wordt gewerkt met:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 'KWINK van de week'. Dit is een sociale vaardigheid die door heel de school heen centraal staat. Het is ook mogelijk de KWINK van de week per groep of per bouw op te pakken. - 'Kwinklagen': een oplossingsstrategie om een probleem aan te pakken (bv. omgaan met conflicten, keuzes maken, enzovoorts). <p>Deze oplossingsstrategieën zijn voor alle groepen gelijk.</p>	<p>door de hele school tegelijkertijd worden aangeboden. De thema's worden in de loop der jaren steeds meer uitgediept.</p> <p>In diverse steden en wijken wordt de verbinding gelegd met 'De Vreedzame Wijk'.</p> <p>Het programma voor het po is in de zomer van 2020 volledig herzien op basis van recente theoretische inzichten. De lesinhoud sluit nog beter aan bij de Wet Burgerschap en curriculum.nu</p> <p>Er is een aangepast lespakket voor nieuwkomers-/vluchtelingenkinderen, specifiek afgestemd op deze doelgroep, hun ervaringen en minder goede beheersing van de Nederlandse taal. Ook zijn er speciale lessen voor het ZML.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Groep 1-2: Doos vol gevoelens. Kleuters leren op een speelse manier de basisgevoelens te herkennen, te begrijpen en te uiten. - Groep 3-4: Zippy's vrienden. Het programma richt zich op het voorkomen van psychosociale en emotionele problemen of stoornissen bij kinderen. Kinderen leren coping strategieën aan, waardoor hun sociaal-emotionele vaardigheden verbeteren. - Groep 5-6: Apple's Vrienden. Vervolgprogramma van Zippy's vrienden. - Groep 7-8: Aan de slag met Positieve psychologie. Vervolgprogramma. Gericht op een positief zelfbeeld, positief lichaamsbeeld, positieve emoties, positieve instelling, positieve 	<p>schooldirectie en ouders. Het bestaat uit een combinatie van verschillende interventies.</p> <p>Op schoolniveau zorgt KiVa voor een respectvolle cultuur waarin positief gedrag de norm is. Op individueel niveau wordt gewerkt aan de sociale vaardigheden en de sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen.</p>	<p>van het voortgezet onderwijs.</p>
--	---	---	---	--	--	--	--------------------------------------

	<p>10% leerlingen die een verhoogd risico hebben op gedragsproblemen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het rode (zeer intensieve) individuele interventieniveau is gericht op ondersteuning van 1-5% leerlingen die een zeer verhoogd risico hebben op gedragsproblemen. 				<p>richting en positieve relaties.</p>		
<p>Aansluiting peuters en BSO</p>	<p>Het is goed mogelijk om de schoolbrede waarden en gedragsverwachtingen door te trekken naar de doelgroep kinderen onder 4 jaar.</p> <p>De samenwerking met de BSO kan juist zorgen voor een omgeving die aansluit bij de behoeften van de leerlingen.</p>	<p>De kanjertaal is (in aangepaste vorm) te gebruiken bij de peuters én BSO. De materialen zijn geschikt voor kinderen vanaf 2 jaar. Er zijn er peuterverhalen, handpoppen en een knuffel.</p> <p>Voor de sport BSO is er een boek met 100 spellen gericht op het werken aan samenwerken, vertrouwen en weerbaarheid.</p> <p>Er is een aparte scholing voor pedagogisch professionals.</p>	<p>Voor integrale kindcentra is er extra materiaal voor 2 tot 4 jarigen, als ook voor de BSO. Op deze wijze kan het kinderdagverblijf goed aansluiten bij het aanbod van de KWINK-lessen op school.</p>	<p>Er is een programma voor de peuters dat goed aansluit.</p> <p>Voor TSO/BSO worden aanvullend trainingen gegeven, zodat de professionals op de hoogte zijn in taal en gedrag kunnen aansluiten bij het teamgedrag.</p>	<p>Er is geen specifiek peuter en/of BSO materiaal aanwezig.</p>	<p>Met het KiVa-programma kan zowel op school als op de BSO de KiVa-cultuur worden neergezet.</p> <p>Er zijn specifieke materialen beschikbaar voor de BSO. Hierin zijn de principes van de lessen en thema's terug te vinden in leuke en laagdrempelige spelletjes, raadsels, puzzels en groepsoopdrachten, zodat het een bruikbare aanpak is voor pedagogisch professionals in de BSO.</p>	<p>Voor peuters is geen materiaal beschikbaar.</p>

Aanbod thema's	<ul style="list-style-type: none"> - Schoolbrede kernwaarden. - Visuele matrix met gedrags-verwachtingen. - Bekrachtiging motiveert leerlingen. - De metafoor van de aandachtsemmer ondersteunt positieve feedback en geeft leerling een goed gevoel. - Er wordt gebruik gemaakt van de reactieprocedure. - Actief toezicht wordt onderdeel van het repertoire van handelen van alle schoolmedewerkers. Dit leidt tot meer positieve schoolcultuur. 	<ul style="list-style-type: none"> - Jezelf zijn, wie ben ik? Wie ben jij? - Aardige dingen zeggen. - Praten over gevoelens, dichter bij je gevoel blijven. - Nee zeggen, grenzen aangeven. - Luisteren en vertellen. - Vriendschap. - Feedback geven en ontvangen. - Inzicht in je eigen gedrag, wat doet mijn gedrag met de ander? - Omgaan met social media. - Straatcultuur en de wereld van vertrouwen. 	SEL competenties: <ul style="list-style-type: none"> - IK-competentie: besef van jezelf, zelfmanagement. - JIJ-competentie: besef van de ander, relaties met anderen. - WIJ-competentie: keuzes maken. 	<ul style="list-style-type: none"> - We horen bij elkaar. - We lossen conflicten zelf op. - We hebben oor voor elkaar. - We hebben hart voor elkaar. - We dragen allemaal een steentje bij. - We zijn allemaal anders. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gevoelens - Communicatie. - Vriendschappen. - Conflicten oplossen. - Omgaan met verandering en verlies. - Omgaan met problemen en veranderingen. 	Onderbouw: <ul style="list-style-type: none"> - Wie zijn wij? - Gevoelens - Wat is een fijne groep? - Iedereen is uniek. - Plagen, ruzie of pesten? - Rollen in de groep. - Samen zijn wij een fijne groep. - We helpen elkaar. - Wat kan ik doen? - KiVa – we doen het samen! Bovenbouw: <ul style="list-style-type: none"> - Iedereen verdient respect - In de groep. - Wat is communicatie? - Plagen, ruzie of pesten? - Verborgene vormen van pesten en cyber-pesting. - Rollen in de groep. - Samen zijn wij een fijne groep. - We helpen elkaar. - Wat kan ik doen? - KiVa – we doen het samen 	Leefstijl voor het PO: <ul style="list-style-type: none"> - De groep, dat zijn wij. - Praten en luisteren. - Ken je dat gevoel? - Ik vertrouw op mij. - Allemaal anders, iedereen gelijk. - Lekker gezond. Leefstijl voor het VO: <ul style="list-style-type: none"> - Goed begonnen is veel gewonnen - Communicatie. - Sterk door gevoelens. - Goed voor mezelf. - Verschillen. - Opgelost! - Maak jouw keuze. - Leren door evalueren. - De moeite waard.
Aantal lessen, lestijd en lesweken	<p>PBS gedragslessen worden opgenomen in een jaarkalender van school.</p> <p>School bepaalt zelf hoeveel lessen zij opneemt in deze kalender.</p>	<p>Wekelijks (of een keer per twee weken een lange les).</p> <p>Gemiddeld zijn 13 lessen per jaar. Deze lessen kun je verdelen over drie</p>	<p>20 lessen per jaar beschikbaar, per bouw. De lessen kunnen verdeeld worden over de schoolweken. Iedere week is er een nieuwe les online. De lessen kunnen gedaan</p>	<p>27 lesweken, 30 lessen per jaar met per les twee vervolgvacatures. Een basisles duurt ongeveer 45 minuten, de vervolgvacatures zijn korte activiteiten.</p>	<p>24 lessen en wordt op school door leerkrachten in de groepen 2, 3 en 4 van de basisschool uitgevoerd. Gemiddeld 30 minuten per les.</p>	<p>Wekelijks één KiVa-les, vanuit de 10 thema's. Welke les er wordt gegeven wordt bepaald door de doelen. Indien nodig kunnen leerkrachten ervoor kiezen om vaker</p>	<p>24 weken.</p> <p>Het programma bestaat uit wekelijkse lessen en jaarlijkse ouderbijeenkomsten.</p> <p>Primair onderwijs:</p>

	Op basis van de ervaringen kan blijken dat schoolbreed een gedragsles herhaald moet worden.	kanjermomenten van ongeveer een half uur. Daarnaast is er een opstartweek. Naast de kanjerles kun je gebruik maken van energizers die te koppelen zijn aan de kanjertraining.	worden in ongeveer 45 minuten.			een les te geven in de groep (afhankelijk van de doelen). De inhoud van de les dient daarnaast gekoppeld te worden aan de dagelijkse praktijk in de school, waardoor KiVa meer dan alleen een 'les' is.	Een Leefstijlles is wekelijks en duurt gemiddeld 45 minuten. In de onderbouw geeft men meestal twee keer per week 20-25 minuten Leefstijl. Voortgezet onderwijs: De thema's bevatten steeds vier tot vijf lessen. Een Leefstijlles is wekelijks en duurt gemiddeld één lesuur van 45-50 minuten. De lessen kennen een thematische en vaste opbouw (energizer, instructie, verdieping middels activiteit in groepsverband, verwerking en afronding).
Materialen	Kosten kunnen gemaakt worden bij: - De visualisaties van de waarden die de school heeft bepaald. - Visualisaties bij de gedragsverwachtingen. - Het beloningssysteem.	Elk leerjaar heeft zijn eigen materiaal. Deze zijn ook digitaal te zien - Groep 1-2: twee knieboeken en handpoppen. - Groep 3 t/m 5: elk leerjaar een eigen knieboek. - Groep 6 t/m 8: werkboeken.	- Een abonnement waarbij iedere week een les online komt en ieder jaar vier KWINK-themakaternen. - Kaarten met de 'KWINK van de week'. - Kaarten met 'Kwinklagen'. - Prentenboek over de vijf gedragscompetenties.	Per groep een map met de handleiding, digitaal domein met alle benodigde materialen (agenda, verwerking, filmpjes, enzovoorts).	Er is een handleiding per programma: - Een doos vol gevoelens. - Zippy's vrienden. - Apple's vrienden. - Aan de slag met de positieve psychologie (Ilona Boniwell en Lucy Ryan) .	- Handleidingen (voor onderbouw en bovenbouw). - Groep 1-2: aanvullend lespakket 'Rik de Pauw'. Mogelijkheden: - Computerspel (groep 5 t/m 8) waarin vaardigheden kunnen worden geoefend;	- Per groep een handleiding. - Werkboeken voor de leerlingen. - PO: knuffel Jikke - PO: Materiaal over energizers: Energize! (PO) - V(S)O: Materiaal over energizers: Energize II (V(S)O). - Diverse (voor)-leesboeken.

		<p>Daarnaast zijn er nog materialen voor de hele school:</p> <ul style="list-style-type: none"> - KanjerKlapper 1&2 en boekje met 99 kanjerspelletjes in de gymzaal - Kanjerkaartjes - Kanjerposters - Kanjerpetten (voor iedere groep). 	<ul style="list-style-type: none"> - Cadeauboekjes voor nieuwe leerlingen. - KWINK-memoryspel. 			<ul style="list-style-type: none"> - Online monitor om gedetailleerd de sociale situatie in de klas in beeld te brengen; - Oudergids en oudernieuwsbrieven; - Materialen om de zichtbaarheid te vergroten zoals hesjes, posters, vlaggen en een stoeptegels; - KiVa-katernen (verbreding en verdieping). 	
Scholing	<p>Gemiddeld duurt het invoeren van PBS twee à drie jaar. Er wordt gewerkt met een door school geformeerde stuurgroep die het proces begeleidt. Deze stuurgroep komt maandelijks bij elkaar. Voor het team zijn er vier studiedagdelen in ieder jaar (1,2 en 3).</p>	<p>Verplichte starttraining voor het team van drie hele dagen. Hierna heeft de school licentie A</p> <p>Daarna is er in jaar 3 en jaar 5 een Nascholingsdag om licentie B en C te behalen. Er mag maximaal twee jaar zitten tussen het behalen van twee licenties.</p> <p>Indien de licentie is verlopen, kan er geen gebruik meer gemaakt worden van KANVAS en geen materialen meer bestellen.</p>	<p>Verplichte starttraining, gericht op kennis van systeem.</p> <p>Om KWINK als school vanuit dezelfde visie te gebruiken moeten leerkrachten ook kennis nemen van positieve psychologie (basis PBS). Een KWINK-training is op maat. Om de methode goed te implementeren is het goed om samen een traject af te spreken waarin studiemomenten, intervisie, begeleiding van de stuurgroep en</p>	<p>Invoeringstraject van twee jaar, met achtmaal een dagdeel training voor het team en ongeveer 10 overleggen met de stuurgroep van de school.</p>	<p>Starttraining van een dag. De training wordt gevolgd door klassenbezoeken in de groep, een terugkommiddag en een eindevaluatie.</p>	<p>Verplichte tweedaagse starttraining gericht op de uitgangspunten van KiVa en de theorie van groepsvorming en (de groepsdynamiek) van pesten. Leerkrachten worden vaardig in het delen van verantwoordelijkheid met de kinderen in het creëren van een fijne groep en het tegengaan/stoppen van pesten.</p> <p>Mogelijke aanvullende/verdiepende trainingen,</p>	<p>Verplichte tweedaagse basistraining.</p>

		Mogelijk optionele extra begeleiding voor implementatie, borging en/of de analyse van KANVAS.	groepsbezoek een plek hebben.			op maat gemaakt naar de wensen en behoeften. Voorbeelden van thema's voor vervolstrainingen: <ul style="list-style-type: none"> - Interpreteren en inzetten van de monitorresultaten. - Oplossingsgerichte gesprekstechnieken (zoals het curatieve groepsgesprek). - Specifieke training op aanvullende KiVa-katernen (zoals de Klasse!Vergadering). 	
Digitaal aanbod	Het is aan de school zelf om de lessen in goed gedrag samen te stellen.	Digitale omgeving biedt alle handleidingen, ouderbrieven, filmpjes, digitale prentenboeken en de werkboeken digitaal aan. Bij de lessen kan gebruik gemaakt worden van het digibord, maar het hoeft niet. Het leerlingvolgsysteem in KANVAS.	Volledig digitaal aanbod; handleidingen en aanbod lessen. Omdat de lessen het hele jaar gemaakt worden, kunnen ze aansluiten bij de actualiteit.	Digitaal domein met de inhoud van alle lessen, veel achtergrondinformatie voor de stuurgroep, filmmateriaal, extra lessen, enzovoorts, die voortdurend actueel wordt gehouden.	Voor groep 7-8 (de positieve psychologie) zijn werkbladen te downloaden.	Online omgeving 'Mijn KiVa'. Hier zijn ondersteunende materialen. Ook worden hier lesbrieven gedeeld die inspelen op de actualiteit. Er worden jaarlijks regiobijeenkomsten georganiseerd. Daarnaast is er voor leerkrachten de mogelijkheid deel te nemen aan webinars.	<ul style="list-style-type: none"> - Muziek- en luisterfragmenten - Kopieerbladen - Werkbladen groep 1-2 - Prenten voor op digibord - Boekentips - Nieuwe energizers en lessuggesties
Ouder-betrokkenheid	SWPBS stimuleert de samenwerking met ouders. In jaar 1 worden ouders geïnformeerd over de aanpak. In nieuwsbrieven daarna neemt school ouders mee	Kanjer stimuleert ouderbetrokkenheid door: <ul style="list-style-type: none"> - Ouderavond in jaar 1. - Een ouder-les per jaar, ouders doen in de klas mee aan de training. - Informatiebrieven. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vier keer per schooljaar de Koelkastposter voor thuis. Rondom de woorden op de poster staan in een aantal spreekwolkjes het 	Er zijn nieuwsbrieven beschikbaar voor ouders bij de start van ieder blok en kletskaarten bij de afsluiting van het blok. In het programma worden verschillende suggesties	<ul style="list-style-type: none"> - Ouder/kind werkbladen - Gids voor ouders in 23 talen beschikbaar - Tips voor spelletjes en activiteiten thuis (NL) 	Optionele ouderavond door gecertificeerde KiVa-trainer (gericht op inhoud, implementatie, werkvormen, mogelijke bijdrage ouders voor prettig schoolklimaat).	<ul style="list-style-type: none"> - Opzet van ouderbijeenkomsten. - Ouderbrieven en ouderbladen.

	<p>in de stappen die worden gezet.</p> <p>Veel scholen betrekken ouders bij het PBS-team of richten een PBS-ouderdenktank in. SWPBS geeft ook ouders veel praktische tips in de opvoeding.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ouder-doe-brieven. - Kanjermusical. - Aandacht in de leerkrachttraining voor oudercommunicatie. - Oudervragenlijst in KANVAS. 	<p>thema van elke les kort samengevat.</p> <ul style="list-style-type: none"> - KWINK oudermagazine en KWINK filmpjes en KWINK-liedjes (op de website) . 	<p>gegeven om ouders bij de inhoud van de blokken te betrekken</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Cursus voor ouders met 6 bijeenkomsten (NT2 ouders) 	<p>Scholen kunnen de ouderavond ook zelf organiseren; KiVa verzorgt dan de benodigde materialen.</p> <p>Module Ouderbetrokkenheid. De toolkit en training bieden aanknopingspunten voor het verhogen van ouderbetrokkenheid in het algemeen én specifiek bij het creëren van een fijne school. Deze module sluit aan bij het KiVa-programma.</p>	
Preventieve en/of curatieve inzet	<ul style="list-style-type: none"> - Niveau groen: preventie en aanleren van gedrag van alle kinderen. - Niveau geel of rood: Als blijkt dat sommige kinderen meer ondersteuning nodig hebben, zijn er ook curatieve interventies. 	<ul style="list-style-type: none"> - Preventieve training gericht op goed gedrag aanleren en werken aan een fijne groepsdynamiek. - Curatieve training als groepsdynamiek niet voldoende is. 	Preventieve inzet.	Preventieve inzet.	Preventieve en curatieve inzet.	Preventieve inzet. Als zich ondanks de preventieve maatregelen toch problemen voor doen, zet de school gerichte maatregelen in - altijd in samenspraak met het KiVa-team.	Preventieve inzet
Aandacht voor pesten	<p>SWPBS reikt sociale veiligheidslessen aan. Er is een speciale uitgave ontwikkeld met daarin de gedragslessen sociale veiligheid.</p>	<p>Het veiligheidsprotocol besteed aandacht aan het handelen van de leerkracht/ school bij een pestincident.</p> <p>Tijdens de lessen is aandacht voor het</p>	<p>KWINK zet de kracht van de groep in tegen pesten. Het leert kinderen om elkaar op een positieve manier aan te spreken op gedrag.</p>	<p>Preventief wordt in verschillende blokken aandacht besteed aan pesten en er wordt op verschillende manieren aandacht besteed aan begeleiding als er sprake is van pesten.</p>	<p>Preventief wordt er in de verschillende materialen aandacht besteed om pesten te voorkomen</p>	<p>KiVa is één van de drie programma's die bewezen effectief is (Nji) tegen pesten.</p>	<p>Binnen de methode is er een speciale module die gericht is op pesten (Sta op tegen Pesten!!)</p>

		angeven van grenzen en wat doe je als je ziet dat iemand gepest wordt.					
Aandacht voor mediawijsheid	In de schoolkalender kan men als school lessen opnemen gekoppeld aan waarde 'veiligheid'. De school maakt de lessen zelf.	Er zijn lessen opgenomen over mediawijsheid.	Eén van de lessen per jaar gaat over mediawijsheid. Vaardigheden die nodig zijn, komen terug in de andere lessen.	In verschillende blokken komt mediawijsheid expliciet aan de orde: kritisch omgaan met informatie, manier van communiceren via social media, enzovoorts.	In het boek van Ilona Boniwell wordt aandacht besteed aan sociale mediawijsheid. VB. Leerlingen laten nadenken over hun eigen 'merkidentiteit'. Leren focussen, werken met storyboards etc.	In samenwerking met SocialMediaIMPACT is een speciale lesbrief gewijd aan mediawijsheid. In de het aanbod voor de bovenbouw (thema 5: verborgen vormen van pesten en cyberpesten) is expliciet aandacht voor veilig en verantwoordelijk gedrag online.	Er is een aparte module die gericht is op (sociale) media: Samen Mediawijs.
Aansluitend leerling-volgsysteem	Ieder leerlingvolgsysteem is te gebruiken.	Kanjertraining heeft een eigen leerlingvolgsysteem (KANVAS) dat Cotan geregistreerde vragenlijsten bevat en voldoet aan de eisen van eisen van de inspectie m.b.t. sociale veiligheid.	De methode verwijst naar SCOL en ZIEN! als leerlingvolgsystemen die gehanteerd kunnen worden.	Gegevens van bijvoorbeeld ZIEN, KIJK of Viseon zijn goed in te passen in de lessen.	Er is geen koppeling naar de leerlingvolgsystemen gemaakt.	De leerlingmonitor van KiVa voldoet aan de wettelijke eisen van de inspectie m.b.t. het monitoren van de sociale veiligheid. KiVa kan de data sociale veiligheid delen met de Onderwijsinspectie.	Er is geen koppeling naar de leerlingvolgsystemen gemaakt.
Erkenning (NJI)	Ja: 'goed onderbouwd'.	Ja: 'effectief volgens sterke aanwijzingen'.	Ja: 'goed onderbouwd'.	Ja: 'effectief volgens eerste aanwijzingen'.	De erkenning is verlopen en de methode is niet meer opgenomen in de databank.	Ja: 'effectief volgens goede aanwijzingen'.	Ja: 'goed onderbouwd'.
Meer informatie (hyperlink)	www.swpbs.nl	www.kanjertraining.nl	www.kwinkopschool.nl	www.devreedzameschool.nl	www.zippysvrienden.nl www.partnershipforchildren.org.uk	www.kivaschool.nl	www.leefstijl.nl